

Deltion of the Christian Archaeological Society

Vol 5 (1969)

Deltion ChAE 5 (1969), Series 4. In memory of Dimitrios Evangelidis (1888-1959)



Painting in Constantinople after the Fall

Μανόλης ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

doi: [10.12681/dchae.790](https://doi.org/10.12681/dchae.790)

To cite this article:

XATZHDAKHΣ M. (1969). Painting in Constantinople after the Fall. *Deltion of the Christian Archaeological Society*, 5, 186. <https://doi.org/10.12681/dchae.790>



ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Η ζωγραφική στην Πόλη μετά την Άλωση

Μανόλης ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

Δελτίον ΧΑΕ 5 (1969), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Δημητρίου Ευαγγελίδη (1888-1959) • Σελ. 186

ΑΘΗΝΑ 1969



ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ
ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL
DOCUMENTATION
C E N T R E

e Publishing

www.deltionchae.org

Η ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ

Σὲ ἐκτενὴ μελέτη γιὰ μιὰ εἰκόνα τοῦ Ἀγ. Εὐσταθίου στὴν Σαλαμίνα (Δ. Πάλλας, εἰς Χαριστήριον Ἀ. Ὁρλάνδου, τ. Γ', 1966, σ. 328 - 369, πίν. XCIII - CXI), διατυπώνεται συμπερασματικὰ ἡ ἀπορία πῶς δὲν ἐτέθηκε ὡς τὰ τώρα τὸ ἐρώτημα γιὰ τὴν ζωγραφικὴν τῆς Κωνσταντινούπολης μετὰ τὴν Ἀλωση. Ἡ ἀπορία προκύπτει ἀπὸ τὴν πεποίθηση τοῦ σ. δτι μὲ τὴν μελέτη του αὐτὴ ἵχνευσομε τὴν ὑπαρξὴν ἐνὸς ἀξιόλογου ζωγραφικοῦ ἐργαστηρίου τοῦ 16ου - 17ου αἰ. στὴν καρδιὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς τῆς ὁρθοδοξίας. *Εἶναι ἀδιανόητο τὸ νὰ μὴν ὑπῆρχε* (σ. 369). Ἡ ἵχνευση συνίσταται στὴν διαπίστωση δτι ἡ ἀνάγλυφη διακόσμηση τοῦ κάμπου τῆς εἰκόνας τοῦ Ἀγ. Εὐσταθίου ἔχει κάποια συγγένεια μὲ τὴν διακόσμηση μιᾶς εἰκόνας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἀκαθόριστης καταγωγῆς¹. Ἐπίσης δὲ φωτοστέφανος τοῦ Ἀγ. Εὐσταθίου μὲ ἔκτυπους κυκλίσκους, βρίσκεται ἀπαράλλαχτος σὲ μιὰ εἰκόνα Σταυρώσεως στὴν Πριγκιπόνησο, ποὺ εἶναι ἐπίσης ἀκαθόριστης καταγωγῆς².

Τόσο ἀδύνατα ἐσωτερικὰ (δηλ. ἔξωτερικὰ) στοιχεῖα — συνηθισμένα ἄλλωστε σὲ ἄλλες περιοχὲς ποὺ δὲν μνημονεύονται — δὲν ἐπιτρέπουν νὰ ἔσκινήσει ἐστω καὶ ἵχνηλασία κωνσταντινουπολίτικου ἐργαστηρίου καὶ πολὺ περισσότερο ν' ἀποδοθῇ σ' αὐτὸ μιὰ ἀξιόλογη εἰκόνα. Ἐξάλλου, ἔρευνα σὲ πραγματικὰ ἐσωτερικὰ στοιχεῖα, ὅπως θὰ ἥταν ἡ τεχνοτροπικὴ σύγκριση μὲ μιὰ τουλάχιστον εἰκόνα ποὺ νὰ προέρχεται ἀναμφισβήτητα ἀπὸ τὴν Πόλη, δὲν ἔγινε καὶ τοῦτο δφείλεται στὴ σιωπηρὴ βεβαιότητα δτι οὔτε μιὰ παρόμοια εἰκόνα δὲν εἶναι ὡς τώρα γνωστή. Μποροῦμε νὰ προσθέσουμε ἐδῶ δτι ἡ ἄγνοια αὐτὴ δὲν εἶναι τυχαία. Συμπίπτει μὲ τὴν σαφέστατης σημασίας διαπίστωση ποὺ κάνομε ἔρευνώντας τὶς ἐννέα ἑκατοντάδες δνομάτων Ἑλλήνων ζωγράφων μετὰ τὴν Ἀλωση, γνωστῶν ὡς τώρα ἀπὸ μνημεῖα καὶ ἀρχειακὰ στοιχεῖα: οὔτε ἔνα ὄνομα δὲν ἀνήκει σὲ ζωγράφο δχι μόνο ἐργαζόμενο ἀλλὰ οὔτε καν καταγόμενο ἀπὸ τὴν Πόλη. Ἀλλωστε τὸ φαινόμενο εἶναι γενικώτερο. Θρησκευτικὴ ζωγραφικὴ δὲν φαίνεται νὰ καλλιεργεῖται σὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς μεγάλες πόλεις δπου ζοῦσε δὲν τουρκοκρατούμενος Ἑλληνισμός: Θεσσαλονίκη, Σμύρνη, Γιάννενα. Θὰ ἥταν ἀδιανόητο νὰ ἔκανε ἔξαίρεση ἡ Πόλη.

M. ΧΑΤΖΗΔΑΚΗΣ

1. Γ. Σωτηρίον, Κειμήλια τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐν Ἀθήναις 1938, σ. 28, πίν. 15: ἐκεῖ χρονολογεῖται ἡ εἰκόνα στὸν 16ον αἰώνα, χωρὶς ἄλλη ἔνδειξη.

2. D. T. Rice, Byzantinische Kunst, Μόναχο 1964, εἰκ. 349. Σωστὰ λέει δ. Πάλλας δτι δὲν εἶναι κρητικῆς σχολῆς, ἀλλὰ τίποτε δὲν δείχνει προέλευση ἀπὸ τὴν Πόλη.